

Krogulec, Teresa / Dubrowska, Małgorzata / Piwocka, Elżbieta

Mapy i plany : Medale, medaliony i plakiety : Rzemiosło artystyczne i pamiątki historyczne : Ważniejsze dary i nabytki z lat 2000-2002

Almanach Muzealny 4, 397-413

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

**MAPY I PLANY. MEDALE, MEDALIONY I PLAKIETY.
RZEMIOSŁO ARTYSTYCZNE I PAMIĄTKI HISTORYCZNE.
WAŻNIEJSZE DARY I NABYTKI Z LAT 2000–2002**

MAPY I PLANY

Opracowanie: *Teresa Krogulec*

PLAN WARSZAWY

Nakład druk i litogr. F. Kasprzykiewicza, W-wa ul., Miodowa 23; skala 1:40 000, litografia kolorowa (lata trzydzieste XX w.) 48 x 47 cm; sygn. MHW GPI. 8367. Dar prof. Janusza Durko.

Ukazuje sieć ulic istniejących i projektowanych, okręgi policyjne oraz komunikacje kolejową, autobusową i tramwajową.

PLAN „H 32 WARSZAWA – PÓŁNOC”

Wydanie i druk Instytut Wojskowo-Geograficzny w Warszawie 1922 r. Reprodukacja z mapy niemieckiej z 1915 r., skala 1:100 000, druk czarno-biały z warstwicami czerwonymi, 32,5 x 43 cm; sygn. MHW GPI. 8369. Dar prof. Janusza Durko.

Mapa obejmuje obszar 4 powiatów: pułtuski, płoński, radzymiński i warszawski (część). Przedstawia szczegółową topografię terenu, drogi różnego typu – od szosy państwowej aż po ścieżki i drogi używane tylko w zimie oraz sieć kolejową.

POLSKA W STYCZNIU 1920 ROKU

Oprac. E. Maliszewski i T. Szturm de Sztrem, Warszawa 1920, Lit. W. Główny, lit. kolorowa, skala 1: 4 000 000, wymiary 33,6 x 35 cm, sygn. MHW GPI. 8365. Dar prof. Janusza Durko.

Mapa przedstawia rozmieszczenie ludności polskiej na ziemiach polskich w granicach przedrozbiorowych oraz sytuację polityczną państwa z 1920 r. – granice ustalone na mocy traktatu wersalskiego, obszary plebiscy-

towe, linię frontu wschodniego. Na odwrocie znajdują się tabele ukazujące gęstość zaludnienia ziem byłych zaborów oraz stosunki narodowościowe według przedwojennych danych urzędowych.

E. Maliszewski był ekspertem od spraw narodowościowych na konferencji ryskiej.

MAPA POCZTOWA KRÓLESTWA POLSKIEGO Z WYKAZANIEM WSZELKICH DRÓG ORAZ ODLEGŁOŚCI NA NICH UŁOŻONA PODEŁUG NAJNOWSZYCH ŹRÓDEŁ
Nakład księgarni i litografii I. Zinberga, Warszawa 1875; wymiary 67 x 57 cm, sygn. MHW GPL. 8364. Dar prof. Janusza Durko.

Ukazuje podział administracyjny ziem Królestwa Polskiego na powiaty i gubernie oraz miasta, osady i wsie, drogi żelazne, bite i pocztowe, stacje pocztowe i komory celne. Zaznaczono na mapie trasę projektowanej Kolei Nadwiślańskiej.

MAPA SAMOCHODOWA POLSKI

Wydawca: Trzaska, Evert i Michalski SA. Druk: Zakłady Graficzne W. Cu-krzyński Warszawa (lata międzywojenne); skala 1:1 000 000, na dole planiki miast: Warszawy, Łodzi, Poznania, Krakowa i Lwowa w skali 1:100 000, wymiary 95,5 x 87,5 cm, sygn. MHW GPL. 8356. Dar p. D. Orzelskiej.

Mapa ukazuje sieć dróg II Rzeczypospolitej według ich znaczenia. Na planach miast zaznaczono trasy tranzytowe głównych szlaków.

MEDALE, MEDALIONY, PLAKIETY

Opracowanie: *Małgorzata Dubrowska*

IWAN F. PASKIEWICZ - MEDAL NA 50-LECIE KARIERY OFICERSKIEJ,
1800-1850

Jan Salomon Minheymer (1808-1879), Warszawa 1850; brąz, bity, śr. 72 mm; nr inw. MHW 25782, zakup na aukcji Warszawskiego Centrum Numizmatycznego w 2002 r.

Av. Głowa w lewym profilu JOHANNES PRINCEPS VARSAVIAE - COMES PASKIEWICZ DE ERIVAN.

Rv. W wieńcu laurowo-dębowym MEMORIAE /SOLEMNITATIS/ AN-NORUM/ QUINQUAGINTA/ IN SUPERIORI/ GRADU MILITARI/ MERITORUM. /VARSAVIAE/ DIE V. (XVII) OCTOBRIS A. MDCCCL.

W otoku TRIUM EXERCITUM SUPREMUS DUX* VICEM GERENS IN REGNO POLONIAE.

Sygn.: „J. Minheymer”.

Medal jubileuszowy wydany z okazji 50-lecia kariery oficerskiej Iwana F. Paskiewicza (1782-1856), feldmarszałka rosyjskiego, Księcia Erywańskiego, od 1832 r. namiestnika carskiego w Królestwie Polskim.

Lit.: E. Hutten-Czapski, *Catalogue de la collection des medailles et monnaies polonaises*, vol. 1-5, Graz 1957, t. I, poz. 3968, il.

TEODOR FRYDERYK WILHELM BERG - MEDAL NA 60-LECIE SŁUŻBY WOJSKOWEJ, 1812-1872

Jan Salomon Minheymer (1808-1879); Warszawa 1872; brąz, bity, śr. 69 mm; nr inw. MHW 25783, zakup na aukcji Warszawskiego Centrum Numizmatycznego w 2002 r.

Av. Głowa w lewym profilu. THEODORO COMITI DE BERG SUMMO IMPERIALIS RUSSICI EXERCITUS DUCI VICES GERENTI IN REG. POL. Rv. W wieńcu laurowo-dębowym MEMORIAE/ SOLEMNITATIS/ ANNORUM/ SEXAGINTA/ IN SUPERIORI/ GRADU MILITARI/ MERITORUM/ GRATI URBIS VARSOVIAE/ CIVES./ DIE XXVI JUL: (VII AUG:)/ A: MDCCCLXXII.

Sygn.: „J. Minheymer F.” oraz „J. M.”

Medal upamiętnia jubileusz 60-lecia służby wojskowej Teodora F. W. Berga (1790-1874), generała rosyjskiego, ostatniego namiestnika carskiego w Królestwie Polskim (1863-1874).

Lit.: E. Hutten-Czapski, jw., poz. 5378, il.

WYSTAWA MARIAŃSKA W WARSZAWIE - MEDAL PAMIĄTKOWY, 1905

Sławomir Celiński (1852-1918), wykonała pracownia Leopolda Goździejewskiego, Warszawa 1904; brąz, bity, śr. 53 mm; nr inw. MHW 25784, zakup na aukcji Warszawskiego Centrum Numizmatycznego w 2002 r.

Av. Trzy popiersia w lewym profilu: abp. W. Chościak-Popiela, bp. K. Ruzkiewicz i ks. Szaniawskiego. W podwójnym otoku: KU CZCI NIEPOKALANIE POCZĘTEJ NAJŚWIĘTSZEJ MARYI PANNY 1854-1904 (WYSTAWA MARIAŃSKA W WARSZAWIE - MCMV).

Rv. Madonna z trzema postaciami i modelem świątyni. Wokoło POCIESZYCIELKO STRAPIONYCH MÓDL SIĘ ZA NAMI. U dołu NAKŁAD ARCHIKON. LITER.

Sygn.: „Fecit Celiński/ grav. Gozdjewski”.

Medal, wydany nakładem Archikonfraterni Literackiej, upamiętnia Wystawę Mariańską w Warszawie zorganizowaną z inicjatywy ks. Szaniawskiego w salach Muzeum Przemysłu i Rolnictwa od maja do sierpnia 1905 r. Fundusze z wystawy przeznaczono na budowę świątyni pw. Niepokalanego Poczęcia NMP, której budowę za rogatkami Jerozolimskimi planowano od 1854 r. Lit.: J. Strzałkowski, *Medale polskie 1901–1944*, Warszawa, 1981, poz. 64, il.

BOLESŁAW PRUS - MEDAL PAMIĄTKOWY, 1915

Czesław Makowski (1873–1921), wykonał zakład Józefa Chylińskiego, Warszawa 1915; brąz, bity, śr. 50 mm; nr inw. MHW 25785, zakup na aukcji Warszawskiego Centrum Numizmatycznego w 2002 r.

Av. Popiersie w lewym profilu. BOLESŁAW PRUS /1847–1912.

Rv. Nagi młodzieniec pijący wodę ze strumienia.

Sygn.: „C. Makowski /1915”.

Medal poświęcony pamięci Bolesława Prusa wydany został trzy lata po śmierci pisarza, w 1915 r. Scena symboliczna na rewersie medalu wydaje się przypominać o przesłaniu pisarza (aktualnego dla Polski w okresie I wojny światowej) czerpania przez młodzież „siły dla narodu u źródeł życia”.

Lit.: A. Więcek, *Czesław Makowski*, Warszawa 1978, s. 30, il.; J. Strzałkowski, jw., poz. 236.

TOWARZYSTWO KREDYTOWE ZIEMSKIE - MEDAL JUBILEUSZOWY, 1925

Bracia Łopieńscy (1884–1950), Warszawa 1925; brąz, bity, śr. 50 mm; nr inw. MHW 25786; zakup na aukcji warszawskiego Centrum Numizmatycznego w 2002 r.

Av. Widok gmachu. W otoku TOWARZYSTWO KREDYTOWE ZIEMSKIE W WARSZAWIE* 1825 R.-1925*.

Rv. Rolnik orzący pługiem ziemię. W wieńcu zbożowym TKZ/1825-1925. Niesygnowany.

Medal wybity na stulecie istnienia Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego założonego z inicjatywy F. K. Druckiego-Lubeckiego w Warszawie (działającego do 1939 r.).

Lit.: J. Strzałkowski, jw., poz. 528.

TOWARZYSTWO GNIAZD SIEROCYCH -
MEDAL JUBILEUSZOWY, 1928

Leon Szatczsznajder (1881-1972), wykonał zakład Józefa Chylińskiego, Warszawa 1928; brąz, bity, śr. 50 mm; nr inw. MHW 25748, dar p. Małgorzaty Kłosek z USA w 2002 r.

Av. Chłop orzący pługiem ziemię na tle dworku polskiego. W otoku TOW. GNIAZD SIEROCYCH 1908 XX-LECIE 1928.

Rv. Wieniec otokowy z pustym miejscem na grawerunek. Niesygnowany.

Medal wydany z okazji 20-lecia działalności Towarzystwa Gniazd Sierocych, organizacji powołanej w 1908 r. na terenie Galicji. W 1911 r. przeniesiona do Warszawy, tworzyła i opiekowała się „gniazdami sierocymi” organizowanymi w gospodarstwach rolniczych (rodzina gospodarzy, 10 dzieci w wieku 6-16 lat i nauczyciele). Tworzyła też wioski sieroce. Z okazji jubileuszu wydano także znaczki z przedstawieniem awersu medalu (miedź, śr. 22 mm; por. nr inw. MHW 1878).

Lit.: J. Strzałkowski, jw., poz. 606.

DEOTYMA (JADWIGA ŁUSZCZEWSKA) - MEDALION, 1858

Władysław Oleszczyński (1807-1866), wykonał zakład Karola Juliusza Mintera, Warszawa 1858; brąz, bity, śr. 128 mm; nr inw. MHW 25828, zakup w Salonie Antyków „Connaissance” w Krakowie w 2002 r.

Głowa w prawym profilu. Z lewej DEOTYMA.

Sygn.: „Modelował W: O: 1858/ Nakład i Odlew Fabryki Mintera”.

Szkic do medalionu Jadwigi Łuszczewskiej, pseud. Deotyma (1834-1908), poetki, powieściopisarki i improwizatorski, wykonał Wł. Oleszczyński w 1858 r. pozostając pod wrażeniem jej seansów improwizatorskich w salonie pp. Łuszczewskich. Medaliony według modelu Oleszczyńskiego ukazały się w sprzedaży już w maju tegoż roku, odlane w brązie w Fabryce Wyrobów Metalowych i Lakierowanych Karola Juliusza Mintera.

Lit.: D. Kaczmarzyk, *Władysław Oleszczyński*, Warszawa 1962, s. 49; M. Dubrowska, A. Sołtan, *Rzemiosło artystyczne Minterów 1828-1881*, Warszawa 1987, poz. 137, il.

ANTONI ZAWADZKI - PLAKIETA, 1920
Władysław Gruberski (1873–1933),
wykonał zakład Józefa Wasilewskie-
go, Warszawa 1920; brąz, odlew,
40x29,5 cm; nr inw. MHW 25829, za-
kup w Salonie Antyków „Connais-
ser” w Krakowie w 2002 r.

Popiersie w mundurze wojskowym
w prawym profilu. U dołu PUŁ-
KOWNIK ANTONI ZAWADZKI/
KOM. MIASTA WARSZAWY.

Sygn.: „Wł. Gruberski /1920” oraz
„J. Wasilewski Warszawa”.

Plakieta upamiętnia postać gen.
brygady Antoniego Zawadzkiego
(zm. 1928), pułkownika, komisarza
m. Warszawy w okresie Bitwy War-

sawskiej w 1920 r. W czasie obrony Pragi dowodził m. in. pułkiem Policji
Państwowej, oddziałem Straży Obywatelskiej i legionem kobiet. Plakieta, au-
torstwa Wł. Gruberskiego jest jedną z wielu plakieta tego artysty tworzących
galerię popularnych postaci ze świata polityki, armii i świata artystycznego
Warszawy lat dwudziestych.

Odlew w brązie wykonała Wytwórnia Rzeźby Polskiej Józefa Wasilewskiego.

ADAM MICKIEWICZ - PLAKIETA

1932/1933

Józef Aumiller (1892–1963), wyko-
nała Mennica Państwowa, Warszawa
1932/1933; brąz, odlew, 20,6x18,5 cm;
nr inw. MHW 25592, zakup od p. An-
ny Kseni Boreckiej z Warszawy
w 2001 r.

Głowa w lewym profilu we wkle-
śłym kręgu. U dołu ADAM MICKIE-
WICZ.

Sygn.: „J. Aumiller”.

Jedna z serii plakieta portreto-
wych Józefa Aumillera wydanych
przez Mennicę Państwową w latach
1926–1939. Plakieta rzadka, wydana w nielicznym nakładzie kilkudziesięciu
sztuk.

Lit.: J. Strzałkowski, *Plakiety mennicy w Warszawie 1926–1939*, Warszawa
1983, poz. 43.

KOBZIARZ - PLAKIETA, 1932-1933

Józef Aumiller (1892-1963), wykonała Mennica Państwowa, Warszawa 1932/1933; brąz, odlew, 21,3x14 cm; nr inw. MHW 25591, zakup od p. Anny Kseni Boreckiej z Warszawy w 2001 r.

Góral w ujęciu od kolan grający na kobzie. U dołu KOBZIARZ. Niesygnowana.

Plakieta jest autorskim egzemplarzem dłuta Józefa Aumillera wymodelowanym w innych wymiarach od plakiety *Kobziarz* odlanych w brązie w Mennicy Państwowej w nakładzie ponad 7 egzemplarzy (wym. 22,5x17cm).

Lit.: J. Strzałkowski, *Plakiety...*, jw., poz. 45.

RZEMIOSŁO ARTYSTYCZNE I PAMIĄTKI HISTORYCZNE

Opracowanie: *Elżbieta Piwocka*

SZAFKA KĄTOWA, KREDENSOWA

Polska; Pomorze - Elbląg? Toruń? trzecia ćwierć XVIII w. Konstrukcja sosnowa, spojenia kołkowe, okleiny i intarsje: jesion, dąb, orzech, brzoza, brzoza podpalana; okucia mosiężne; wys. 179 cm, szer. 98 cm, głęb. 60 cm; nr inw. MHW 25399; dar pp. Marii i Tadeusza Chojeckich, 2000.

Mebel pierwotnie dwuelementowy, obecnie trwale zespolony. W podstawie trójkątna platforma o ściętych narożach i profilowanej krawędzi, wsparta na trzech spłaszczonych kulach; w narożach umieszczone trzy masywne, tralkowe, wazonowe nogi, ujęte dołem i górą w pierścieniowe profile. Wyżej szafka o szerokich, ściętych narożach, trójstrefowa: u dołu w oskrzyni szuflada, nad nią jednoskrzydłowe drzwiczki, osłaniające wnętrze z trzema półkami; zwieńczenie wydatne, profilowane, wyłamane do góry. Całość dekorowana intarsją: gałązki róż, tulipanów i goździków oraz narożne wachlarzyki - umieszczone w obramieniach okuciowo-wstęgowych, przeplatających się lukowo; motyw centralny w płycinie drzwi stanowi dwuuszna waza na kulistych nóżkach, z muszlą wypełnioną kwiatami; w trapezowatym szczycie - dwie gałązki tulipanowe połączone sercem.

Mebel po antykarskich i konserwatorskich rekonstrukcjach, zwłaszcza w partii dolnej; zachował jednak klimat osiemnastowiecznej ebenistyki Pomorza Wschodniego.

STOLIK ROZKŁADANY, TZW. KARCIAK

Polska; Pomorze - Elbląg? Toruń? lata siedemdziesiąte-dziewięćdziesiąte XVIII w. Konstrukcja sosnowa, okleiny i intarsje z różnych odmian orzecha, brzozy, brzozy podpalanej, drewna barwionego, gruszy, jaworu; sukno zielone; wys. 71 cm, szer. 78 cm, głęb. 38,5 cm; blat po rozłożeniu 78 x 77 cm; nr inw. MHW 25400; dar pp. Marii i Tadeusza Chojeckich, 2000.

Wsparty na prostych, 4-grannych, zbieżnych nóżkach o kostkowych stopkach, z profilowanymi przewiązkami u nasady; głęboka oskrzynia z dolną krawędzią zdobioną wątkiem uskoków; blat z dwuczęściowej, składanej płyty z wysuniętymi narożnikami, kwadratowy po rozłożeniu, obity zielonym sukniem. Dekoracja mebla intarsjowa, w formie delikatnych, stylizowanych

gałązek kwiatowych na froncie oskrzyni; wierzch złożonego blatu ozdobiony pośrodku motywem egzotycznego ptaka z owocową gałązką w dziobie; po bokach bukiety kwiatów przewiązane wstążką; całość w obramieniu z szerokiej żyłki, z akantowymi elementami w narożach.

BIURKO-SEKRETARZYK DAMSKI, W MANIERZE LUDWIKA XV

Polska, koniec XVIII w. Konstrukcja sosnowa, okleiny i intarsje: jesion, brzość, orzech, jawor, heban, palisander, gruszką; okucia z brązu złoconego; wys. 101 cm, szer. 87,5 cm, głęb. 56,5 cm; nr inw. MHW 25401; dar pp. Marii i Tadeusza Chojeckich, 2000.

Mebelek dwuelementowy, wsparty na 4 kabriolowych nogach, w typie *bureau a pente*, czy też *secrétaire a dos d'ane*. W głębokiej oskrzyni z falistym fartuchem umieszczona jedna szuflada. W nastawie, za ukośnym, odkładanym blatem pisarskim z dwoma wysuwanymi wspornikami – wewnątrz z półeczkami i szufladkami w symetrycznym układzie schodkowym. Lico szuflady zdobione intarsją z motywem pozorujących istnienie dwóch szufladek prostokątów, obramowanych szeroką żyłką, z wachlarzykami w narożach. Podobne wątki geometryczne zdobią blat i boki mebla. Całość kompozycji dekoracyjnej zasadza się na wykorzystaniu ozdobnego rysunku słoju drewna.

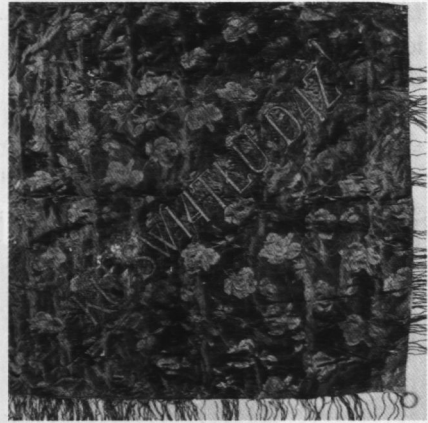
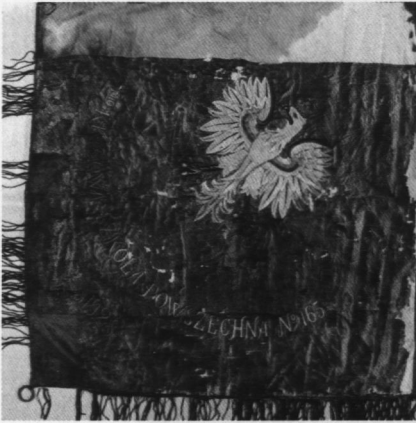

SZTANDAR SZKOŁY POWSZECHNEJ NR 165

Warszawa, 1928. Atlas, adamaszek, haft, pasmanteria; 103 x 98 cm; nr inw. MHW 25466; dar Stowarzyszenia Wychowanków Szkoły im. Tadeusza Czackiego, 2000.

Sztandar dwustronny. Bławat awersu z czerwonego atlasu, z haftowanym pośrodku godłem państwowym – Orłem w koronie; poniżej łukiem napis: „7 MIO KLASOWA SZKOŁA POWSZECHNA N \bar{O} 165/1928”. Bławat rewersu z adamaszku wzorzystego w kolorze błękitu morskiego; po przekątnej haftowany napis: „KU ŚWIATŁU DAŻ!”. Hafty wykonane nićmi jedwabnymi i złotą nicią metalową. Brzegi obszyte taśmą pasmanteryjną oraz frędzlami z domieszką złotych nici metalowych.

Szkoła Powszechna nr 165 mieściła się przy ul. Chłodnej 11-13.

SYGNET PAMIĄTKOWY Z WYSTAWY PRZEMYSŁU I SZTUK PIĘKNYCH

Warszawa, 1841. Mosiądz, czarny lakier, stal, grawerunek; średn. szyny 2,7 cm, szer. u nasady 1,2 cm; oczko 1,4 x 2 cm; nr inw. MHW 25562; zakup od p. Janiny Choduń, 2001.

Pierścień w formie sygnetu, z mosiądzu pokrytego czarnym lakierem, imitującego modne w tym czasie żeliwo; szyna rozszerzająca się u nasady, ażurowa, z motywem dwóch kaduceuszy i stylizacji roślinnych; w oczku prostokątna, polerowana płytka stalowa o ściętych narożach, z grawerowanym napisem: „PAMIĄTKA / WYSTAWY 1841 / W WARSZAWIE”. Pierścienie

takie towarzyszyły dorocznej wystawie „płodów przemysłu krajowego i sztuk pięknych” w salach Ratusza i Banku Polskiego w Warszawie, jako pamiątka dla uczestników i zwiedzających. Wykorzystany motyw zdobniczy: kaduceusz – laska Merkurego, symbolizował handel i przemysł, do których rozwoju przyczyniać się miały ekspozycje wyrobów firm rodzimych.

Obiekt nie sygnowany; zastosowana technika nasuwa przypuszczenie, iż mógł powstać w „Fabryce Patentowanej Odlewów Żelaznych i Bronzowych” Jana Karola Drewsa, czynnej 1829–1842.

WAZA DEKORACYJNA, SERWISOWA, Z POKRYWĄ

Wiedeń, pocz. XIX w. Porcelana, malowana naszkliwnie; wys. 37,5 cm, szer. 27,2 cm, średn. wylewu 19,8 cm, średnica podstawy 11,5 cm; nr inw. MHW 25657/a-c; dar Stanisława i Elżbiety Wyganowskich, 2002.

Waza służyła do podawania lodów, ale pełniła równocześnie funkcję ozdoby stołu. Wsparta na kolistej stopie, przechodzącej w krótki trzon z pierścieniem. Brzusiec półowoidalny, z dwoma przedzielonymi żłobieniem łamanymi uchami, rozwidlonymi u nasady w kształt półplastycznych liści. Pokrywa w formie szpuli, z szerokim, profilowanym na krawędzi kołnierzem; z wierzchu wgłębienie, pośrodku którego umieszczony kolisty uchwyt na wolutowym trójnogu. Wewnątrz wazy – wkład do lodów w formie głębokiej, niemal cylindrycznej miski z poziomym kołnierzem (pod nią wsypywano do naczynia tłuczony lód).

Całość dekorowana rzutami drobnych gałązek kwiatowych; z obu stron brzuśca oraz pośrodku wkładu – duży motyw gałązki różanej.

Sygn. na spodzie: znak wiedeńskiej manufaktury porcelany – podszkliwnie malowana kobaltem austriacka tarcza herbowa; poniżej jasnofioletowy, naszkliwny numer „17” (takimi numerami – od 1 do 155 – oznaczali swoje prace malarze barwnych dekoracji).

TABLICA UPAMIĘTNIAJĄCA BUDOWĘ OSIEDLA SZKOLNEGO

Warszawa, 1934. Mosaż, napis ryty; 50 x 40 cm; nr inw. MHW 25661, dar p. Mirosława Szewczyka, 2002.

Prostokątna, z wrytym napisem:

„30-LECIE ISTNIENIA GIMNAZJUM Z. KURMANOWEJ / UPAMIĘTNIONO ZBUDOWANIEM / OSIEDLA SZKOLNEGO / KTÓRE WZNIESIONO STANOWIENIEM / p. PRZEŁOŻONEJ ZOFJI KURMANOWEJ / i RODZICIELSKIEGO KOŁA SZKOLNEGO./ SZCZEGÓLNE ZASŁUGI POŁOŻYLI:/ p. FELIKSA ŚWIECKA / Dr ANIELA MIKOLEITÓWNA / p. JÓZEF JĘDRZEJCZAK./ AKTU POŚWIĘCENIA DOKONAŁ w ASYŚCIE KS. PRAŁATA / F. TANA, KS. KANONIK JAN SZMIGIELSKI / W DNIU 10 CZERWCA 1934 R.”

W narożach tablicy 4 otwory do śrub służących mocowaniu.

Prywatna szkoła Zofii z Wróblewskich Kurmanowej przy ul. Brackiej 9 powstała w 1903/1904 r. jako „zakład naukowy żeński, z wykładem polskim”;

funkcjonowała początkowo jako szkoła 7-klasowa; nauczyciele prowadzili ponadto dla panien kursy przygotowawcze do studiów uniwersyteckich. W okresie międzywojennym szkoła 8-klasowa; działała jako prywatne, żeńskie gimnazjum i liceum filologiczne, z pełnymi uprawnieniami należnymi szkołom państwowym. Do 1938 roku funkcję dyrektora sprawowała założycielka – Zofia Kurmanowa; po niej przejęła obowiązki Lucyna Kalińska.

APTECZKA KIESZONKOWA, PODRÓŻNA

dla Apteki J. Rutkowskiego w Warszawie, ul. Długa 16, wyk. Fabryka „Progress” w S. Petersburgu, koniec XIX w. Składanka ze wskazówkami użytkowania – drukarnia P. Laskauer i W. Babicki, Warszawa, ul. Świętokrzyska 11. Tektura imitująca drewno, papier, druk, tłoczenia, szkło, metal; wym. 2 x 15 x 8,4 cm; nr inw. MHW 25713; dar p. Marii Prosnak-Tyszkowej, 2002.

Pudełeczko w futerale, prostokątne, o zaokrąglonych narożach, z przegródkami na szklane fiołki i dołączoną składanką z drukowanym w jęz. ros. i pol. wykazem specyfików zawartych w apteczce i sposobem ich użycia. Na futerale z jednej strony srebrne tłoczenia z rosyjskim godłem państwowym – dwugłowym orłem pod czapką monomacha oraz dwujęzycznym napisem: „APTECZKA / KIESZONKOWA”. Z drugiej – na czerwonej naklejce imitującej skórę – srebrny, tłoczony, dwujęzyczny napis: „APTEKA / J. RUTKOWSKIEGO / w Warszawie / ul. Długa № 16”. Na klapce osłaniającej wewnętrzne przegródki – tłoczony napis cyrylicą: „FABRIKA PROGRESS/S. PETERBURG”.

Apteczka należała do dziadka ofiarodawczyni – Stanisława Kowalewskiego, w latach 1900–1927 dyrektora przedsiębiorstwa Vagons-Lits Cook w Warszawie.

ZEGAREK KIESZONKOWY

Henry Moser & Cie; Szwajcaria, ok. 1915–1925. Ferdynand Woroniecki (1836–1909), firma czynna od 1866 do 1939; Warszawa, przed 1930. Stal oksydowana; mosiądz, farba pyłkowa; szkiełko wtórne, z plexi; średn. 4,7 cm, wys. z główką naciągu 6,5 cm; nr inw. MHW 25729; dar p. Moniki Dzierżawskiej, 2002.

Koperta pojedyncza, otwarta, ze stali oksydowanej. Tarcza giloszowana, pokryta farbą pyłkową, cyfry godzinowe czarne, arabskie, podobnie jak podziałka na tarczyce sekundnika; wskazówki oksydowane. Mechanizm z naciągiem sprężynowym *remontoire*, wychwytem kotwicznym szwajcarskim i regulatorem balansowym kompensacyjnym, łożyska rubinowe. Główka naciągu mosiężna, z ruchomą antabką.

Sygn. na wewnętrznej stronie koperty: „Hy Moser & Cie / № 194233 / A”; powyżej kartusz firmowy z literami „HM / & CE”; taki sam znak na płycie mechanizmu. Na tarczy zegarka: „F. WORONIECKI / WARSZAWA”.

Firma znanego warszawskiego zegarmistrza, prowadzona po jego śmierci przez syna Rościława, oprócz wyrobów własnych oferowała wyroby zagraniczne, zwłaszcza firm szwajcarskich, często montując ich mechanizmy w kopertach, lub z tarczami opatrzonymi własnym nazwiskiem.

Omawiany egzemplarz zakupiony został ok. 1930 r. w sklepie firmowym przy ul. Ossolińskich 2, przez stryja ofiarodawczynie - Haralda Dzierżawskiego (1902-1964), tłumacza języków szwedzkiego i niemieckiego.

MASELNICA Z WKŁADEM Z NIEBIESKIEGO SZKŁA

Firma Bracia Buch; Warszawa, 1915-1916. Plater na mosiądzu, sztancowanie, odlew, szkło lane; wys. 13 cm, szer. z uchwytemi 20, 5 cm, średn. 14 cm; nr inw. MHW 25826/a-c; zakup od p. Sławomira Czekaja, 2002.

Maselniczka okrągła, trzyczęściowa: podstawa na 4 trójkątnych, ażurowych nóżkach, zdobionych motywem wstęgi i sznurowych pętli, z ażurowym, plecionkowym brzuścem o 2 poziomych uchwytych; cylindryczny wkład z mlecznego, niebieskiego szkła; kopulasta pokrywa, dekorowana ażurem z plecionką, zwieńczona figurką leżącej krowy. Na spodzie podstawy oznaczenie firmy w prostokącie z trójkątными wypustkami: „GEBR. BUCH / WARSCHAU” oraz nr wzoru: „1342”.

PATERA-TACA W STYLU ART-DECO

Firma Norblin i S-ka; Warszawa, lata trzydzieste XX w. Plater na białym metalu; wys. 3,5 cm, szer. z uchwytemi 35,2 cm, średn. 28,8 cm; nr inw. MHW 25827; zakup od p. Sławomira Czekaja, 2002.

Okrągła, na 4 płaskich, guzikowych nóżkach. Lustro gładkie, kołnierz niemal pionowy, z płasko odgiętą krawędzią. Dwa poziome uchwyty ażurowe, geometryczne. Na spodzie, w owalu, oznaczenie firmy: „NORBLIN i SKA / GALW. / WARSZAWA” i nr wzoru: „2791”.

FRAK MĘSKI, CZARNY

Firma krawiecka K. Broszkiewicz, ul. Świętokrzyska 13; Warszawa, 1902. Tkąnina wełniana, jedwab; dł. ok. 107 cm, szer. w ramionach 43 cm; nr inw. MHW 25832; dar p. Marii Prosnak-Tyszkowej, 2002.

Frak uszyty z cienkiego, czarnego sukna; podszewka i wyłogi z czarnego jedwabiu (atłas i krepa). Dwurzędowy – z 4 guzikami obszytymi materiałem, zapinany na piąty, kryty guzik. Z tyłu, nad połami fraka, 2 guziki. Od wewnątrz, pod kołnierzem, naszyta prostokątna metka z haftowanym maszynowo napisem: „K. Broszkiewicz / w Warszawie” i znakiem firmowym z parą gryfów podtrzymujących tarczę z literą „B”.

Szyty na miarę dla dziadka ofiarodawczyni – Stanisława Kowalewskiego.

PATERA DO TORTÓW Z CUKIERNI „LOURSE'A” W WARSZAWIE

Villeroy & Boch; Drezno, XIX/XX w. Fajans, wys. 7,2 cm, średn. 38,6 cm, średn. podstawy 26 cm; nr inw. MHW 25835; zakup w Salonie „DESA”, Kielce, 2002.

Patera okrągła, płaska, obrzeżona nieznacznym profilem, wsparta na krótkim, szerokim, szpulowym trzonie, z kolistą stopą o profilowanej krawędzi. Pośrodku lustra naszkliwny napis firmowy cukierni: „L. Lourse & Cie”.

Sygn. podszkliwna, na spodzie: głowa Hermesa w skrzydlatej czapce, po bokach dwa kaduceusze; poniżej napis w okuciowym obramieniu: „VILLEROY & BOCH”; niżej, na półkolu zębata: „DRESDEN” (filia wytwórni fajansu i kamionki, założonej w 1809 r. w Mettlach).

„Confiserie L. Lourse” otwarta przez szwajcarskiego cukiernika Laurentego Lourse'a w 1821 r. przy ul. Miodowej; firma w latach następnych rozszerzała swoją działalność zakładając nowe lokale: bufet w Teatrze Narodowym przy pl. Krasińskich (1825) i „Café des Théâtres” w Teatrze Wielkim (1833) – cukiernię urządzoną z wykwinem, niespotykanym do owego czasu w Warszawie. Po śmierci założyciela w 1844 firmę przejęli sukcesorzy; pod nazwą „L. Lourse et Comp.” przetrwała następne 100 lat, aż do roku 1944; główną jej siedzibą od 1873 stał się Hotel Europejski. (Obszerny artykuł o firmie – B. Meller, *U Lourse'a*, „Almanach Muzealny”, t. I, Warszawa 1997, s. 65–84.).

KAPELUSZ ŚLUBNY Z KWIATEM POMARAŃCZY

Firma modniarska M-me Georgette, ul. Chmielna 28; Warszawa, 1932. Rafia, żorzeta jedwabna, atłas, płótno, drucik, masa stearynowo-woskowa; wys. ok. 12 cm, średn. ronda ok. 36 cm; nr inw. MHW 25836; dar p. Marii Prosnak-Tyszkowej, 2002.

Kapelusz w kolorze kości słoniowej, z szerokim rondem i miękko uformowaną główką, opasaną szarfą z blad różowej żorżety, udrapowaną i związaną w kokardę, do której doszty sztuczny kwiat pomarańczy, z drobnymi, zielonymi listkami. Podszewka z atłasu w kolorze *ecru*, z naszytą metką: „VARSOVIE / M-me Georgette / CHMIELNA 28”.

W kapeluszu tym, w 1932 r., brała ślub matka ofiarodawczyni – Maria z Kowalewskich Prosnakowa.

CZAPKA – TZW. „DEKEL” – CZŁONKA KORPORACJI „PATRIA”

Firma czapnicza – Franciszek Tomaszewski, ul. Senatorska; Warszawa, lata trzydzieste XX w. Sukno, skóra, tkanina bawełniana, aplikacja pasmanteryjna; wys. ca 5 cm, średn. 17 cm, szer. z daszkiem ok. 20 cm; nr inw. MHW 25870; dar p. Teresy Hagemajerowej, 2002.

Okrągła czapka z sukna w kolorze amarantowym, z niewielkim daszkiem z lakierowanej na czarno skóry. Wierzch denka ozdobiony aplikowaną rozetą ze skręcanego sznurka pasmanteryjnego, jedwabnego, przetykanego nicią srebrną. Podszewka czerwona, bawełniana, potnik skórzany. Wewnątrz naszyta prostokątna metka firmowa z haftowanym maszynowo napisem: „Fr. Tomaszewski / WARSZAWA / UL. SENATORSKA”.

Czapka należała do dr Jerzego Hagemajera (1913–1998) – członka korporacji „PATRIA”, obieranego dwukrotnie na „oldermana” i trzykrotnie na prezesa. Korporacja, nawiązująca do tradycji Filaretów i Filomatów, powstała w Warsza-

wie 2 maja 1921, jako pierwsza tego typu organizacja w Polsce niepodległej. Grupowała młodzież studencką, głównie z wydziału prawa Uniwersytetu Warszawskiego, ale również z wydziału lekarskiego i historycznego, a także z innych uczelni – Politechniki, Wyższej Szkoły Handlowej i Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego. Początkowo jej kwaterę stanowiła sala przy Warszawskim Towarzystwie Łyżwiarskim w Dolinie Szwajcarskiej; na przełomie 1934/1935 korporacja przeniosła się do siedziby w pałacyku Genellich przy ul. Ceglanej. Jej członkiem honorowym został m.in. Ignacy Jan Paderewski; jednym z najwybitniejszych „patrytów” był Jerzy Giedroyc, redaktor „Kultury” paryskiej. Organizacja kultywowała swoją obrzędowość z ceremoniałem kolejnych stopni wtajemniczenia na wzór zgromadzeń cechowych, czy też masońskich (brać korporancka dzieliła się na „fuksów” – terminatorów i „barwiarzy” – pełnoprawnych członków, którzy po ukończeniu studiów stawali się „filistrami”); regularnie odbywały się spotkania o charakterze patriotycznym, z referatami dotyczącymi zarówno historii jak i bieżących spraw politycznych, ale też wspólne biesiady piwne i bale. Wielu z członków „Patrii”, wiernych dewizie korporacji: *Homo non sibi natus, sed Patriae* [człowiek zrodzony jest nie dla siebie, lecz dla ojczyzny], oddało życie w wojnie obronnej 1939, w bitwie o Anglię, na Pawiaku, w Palmirach, w Oświęcimiu i Katyniu, w Powstaniu Warszawskim, w więzieniach bezpieki.

DWIE ROZETY W BARWACH KORPORACJI „PATRIA”

Wyrób ręczny, „domowy”; Warszawa, lata trzydzieste XX w. Wstążka jedwabna, ryps, metal; średn. 8,5 cm; nr inw. MHW 25871/1-2; dar p. Teresy Hagmajerowej, 2002.

Koliste rozety z przymarszczonej zielonej taśmy rypsowej i białej wstążki jedwabnej; w centrum metalowy guzik obszyty pomarańczowym jedwabem. Do jednej z rozet doszyta od spodu trójbarwna (pomarańczowo-biało-zielona) wstążka (dł. 12 cm, szer. 4 cm) i doczepiona agrafka.

Barwami korporacji były: karmazyn (tu zastąpiony kolorem pomarańczowym), biel i zieleń, symbolizujące przyjaźń, prawdę i honor. Rozety i szarfy nosili członkowie z okazji uroczystości organizacyjnych i występów publicznych.

MATRYCA Z GODŁEM KORPORACJI „PATRIA”

Warszawa, lata trzydzieste XX w. Stal, grawerunek; wys. 6 cm, szer. 6 cm, głęb. 0,8 cm; nr inw. 25872; dar p. Teresy Hagmajerowej, 2002.

Kwadratowa płyta stalowa, z wygrawerowanym negatywowo herbem-godłem „PATRII”: pole kartusza przedzielone skośną szarfą z cyfrą korporacji, w górnej płaszczyźnie kroczący lew, w dolnej – mieczyk pomiędzy gałkami lauru; nad tarczą hełm z pięcioma pawimi piórami, wokoło labry. Heraldycznie zaznaczone kolory: czerwony, biały, zielony.

OZNAKA Z GODŁEM KORPORACJI „PATRIA”

Warszawa, 1935. Srebro, emalia kolorowa, złocenie, grawerunek; wys. 4,1 cm, szer. 3 cm; wstążka rypсова dł. ok. 48 cm, szer. 1,8 cm; nr inw. MHW25873; dar p. Teresy Hagmajerowej, 2002.

Emaliowana tarcza herbowa przecięta ukośną, białą wstęgą z aplikowaną złotą cyfrą organizacji; pole w górnym prawym narożu czerwone, z nakładką – złotym lwem; dolne w lewym dolnym narożu – zielone, z aplikowanym złotym mieczykiem w otoku z laurowych gałązek. Powyżej nad hełmem – złota korona i pięć pawich piór z niebieskimi oczkami z emalii. Po bokach akantowe labry. Na odwrocie dwa płaskie zaczepy, przez które przeciągnięta trójkolorowa, czerwono-biało-zielona wstążka rypсова; na zaczepach grawerowany napis: „Oldermanowi / Coetus 1935/36”. Oznakę otrzymał od zgromadzenia Jerzy Hagmajer, pełniący w latach 1935–1936 funkcję starszego – „oldermana”.